

İRAN EXPO FUARI KATILIM RAPORU

www.irantsn.com

...

Holding headquarters of the 5th
Export Potential Exhibition of
the Islamic Republic of Iran

Haziran 2023

BİR BAKIŞTA İRAN

Yüzölçümü	: 1648195 km ²
Nüfus	: 2023'te 88.860.000
Başkent	: Tahran
Resmi Din	: İslam
Resmi dil	: Farsça
Para birimi	: Riyal
İl sayısı	: 31
Endüstri Parkı ve Alan Sayısı	: 832
Bilgi tabanlı şirket sayısı	: 7932

Limanlar :

Abadan

Ahvaz

Bandar Shahid Beheshti

Bender Abbas

Anzali

Buşehr

Bender İmam Humeyni

Mahşehr

Torkaman

Khoramshahr

Noshahr

Petrol Ürünleri Boru Hattı Toplam Uzunluğu : 3900 km

Doğal Gaz Boru Hattı Toplam Uzunluğu : 4550 km

İRAN EKONOMİSİ

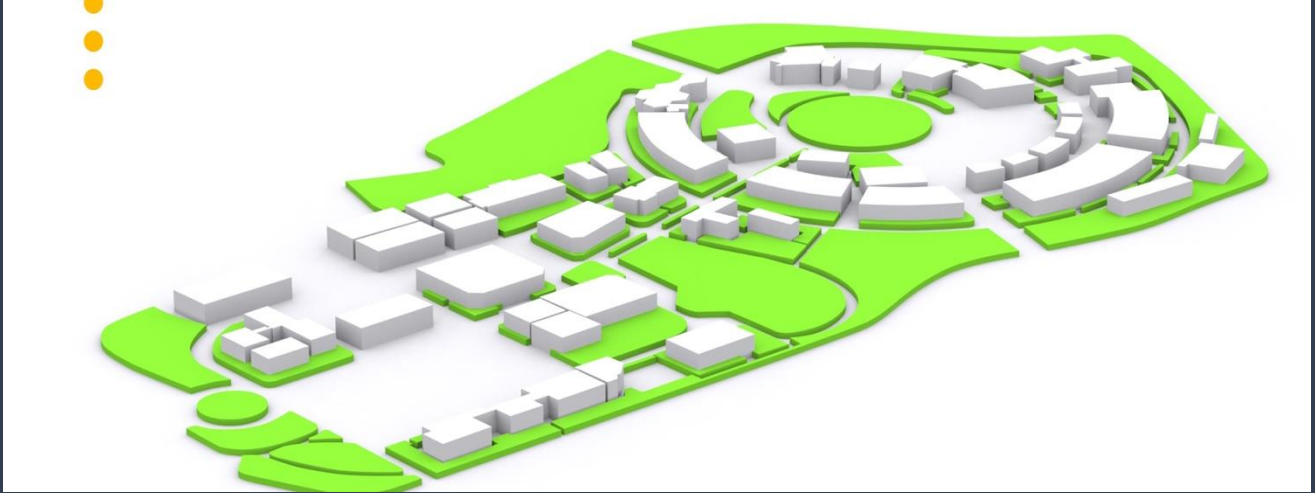
- Stratejik coğrafi konum nedeniyle diğer ülkelerle kolay iletişim
- Kuzey-Güney ve Doğu-Batı koridoru ve Doğu Asya, Afrika ve Güney Amerika'ya mal sağlayan bir otoyol olarak düşünülmüştür.
- Zengin doğal kaynaklar ve çeşitli tarım, hayvancılık, petrol ve mineral ürünler üretimi. Hammadde ve ara ürünlerde çok gelişmiş.
- Uygun fiyatlı Uzman İnsan Kaynakları
- Uygun fiyatlı kaynaklara, enerji fiyatlarının çok düşük olması ve yüksek kaliteli insan kaynaklarına erişim nedeniyle ürünlerin yabancı ürünlerle karşılaştırıldığında rekabetçi fiyatlar.

İRANEXPO FUARI

İran İslam Cumhuriyeti İhracat Potansiyeli Fuarı, bir yandan İran'ın iç sanayileri için bir sinerji fırsatı sağlamak, diğer yandan İran ihracatının ve uluslararası ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla 2011 yılından bu yana her yıl düzenlenmektedir.

2019 yılında Corona salgını nedeniyle 2 yıl ara verilerek düzenlenen bu fuarda İran İslam Cumhuriyeti İhracat Potansiyeli Fuarı'nın beşincisi 7-10 Mayıs 2023 tarihlerinde gerçekleştir.

İran firmalarının ihracat potansiyelinin gulendirilmesi üzerine olacağından İran'ın gul sanayi firmalarının tamamı bu fuarda bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, yabancı işadamları ve yatırımcıların networking yaklaşımına odaklanan bu fuar, 80'den fazla ülkeden 1500'den fazla tüccar ve iş adamını ağırladı.

Bu fuar özellikle 10 kmeydi.

- Gıda endüstrisi. Tarım, Hayvancılık ve kümes hayvanları, balıkçılık
- Sanayi
- Ev Aletleri

- **Tekstil. Deri ve giysi.**
- **El sanatları ve turizm. El Yapımı Halı**
- **Kimyasal, selüloz ve sıhhi ürünler**
- **İnşaat endüstrisi. Teknik Hizmetler**
- **Tıp, tıbbi ve laboratuvar ekipmanları. İlaç Endüstrisi, Kozmetik**
- **Demir-Çelik Ürünleri**
- **Petrokimya (Plastik hammaddeleri, Üre, Sülfür, Sülfirik asit, Ham ve işlenmiş petrol)**
- **Metalürji Sanayi (Bakır, Alüminyum vd.)**

Bu fuar, endüstrilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamak amacıyla İran'ın ihracat kapasitesine sahip ürünleri sunarak ve küresel pazarların ihtiyaçlarını tanıyarak gerçekleştirildi.

KATILIMCILAR

Adam Aktaş
FIRMA : Lotos elevator

Amin Rajabpour
FIRMA : ARTAN

Halil MERT
FIRMA : SAVORAS

Yasin Cenan
FIRMA : CENAN GROUP

Mahmud Almadani
FIRMA : TSB

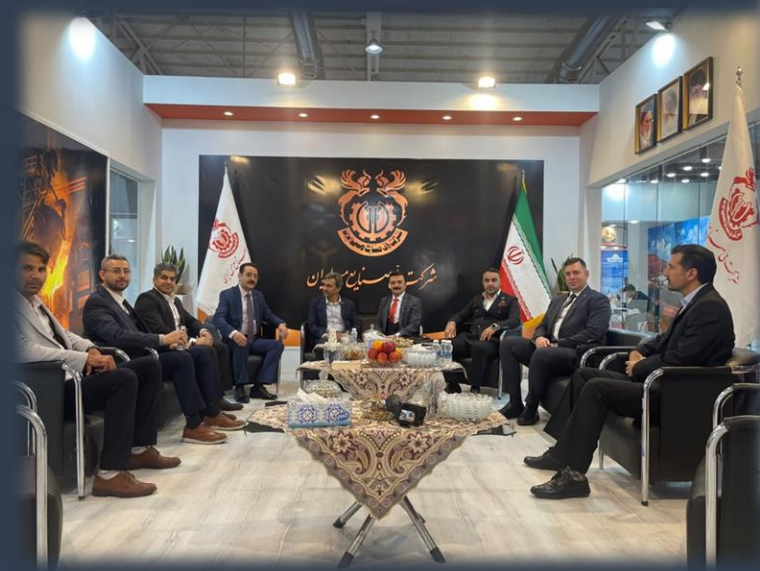
İran Mahan Air firması'nın uçuşuyla Tahran'a uçan katılımcılar, Tahran'daki İmam Humeyni Havalimanı'nda sergi tören ekibi ve Amin Rajabpour tarafından karşılandı, ardından 5 yıldızlı Spinaz Palace Hotel'e taşınarak otele yerleşti.

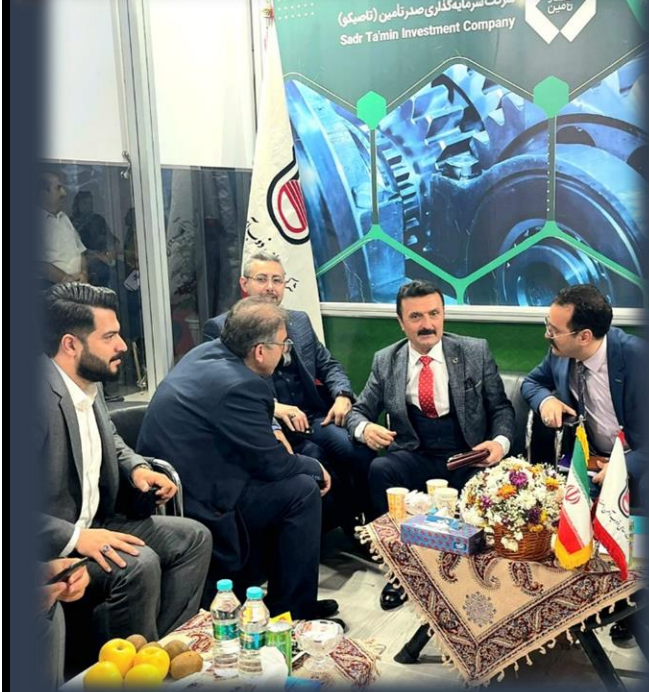
Planlanan programlar

- İran Expo fuarını ziyaret
- Firmalar ziyareti ve görüşme
- Bojnord Milletvekili ile görüşme
- Horasan eyaletinin valisi ve genel müdürleri ile görüşme
- İran eyaletleri ticaret odaları başkanları ile görüşme
- İran Kooperatifler Oda başkan yardımcılıyla ve komisyon müdürleri ve iş adamlarla görüşme
- İsfahan fuar ziyareti
- İsfahan Ticaret Odası yöneticileri ile görüşme ve İsfahanlı iş adamları ile B2B görüşme
- İsfahan'ın kültürel ve tarihi anıtları ziyaret etmek
- Gezi turları ve hediyelik eşya alımı

İran Expo fuarını ziyaret

İRAN KOOPERATİFLER ODA BAŞKANI ve yardımcılılarıyla komisyon müdürleri ve iş adamlarıyla görüşme

İran'da etkin bir kooperatifler birliği mevcuttur.

Bu birlikte üretim, tarım, balıkçılık, hayvancılık, sanayii, inşaat gibi birçok alanda kooperatif vardır.

Bugün 99.000'den fazla aktif kooperatif ile güçlü ve verimli bir ağaçtır.

İsfahan Ticaret Odası yöneticileri ile görüşme ve İsfahanlı iş adamları ile B2B görüşme

İsfahan fuarını ziyaret

Business Delegates From Pakistan & Turkey Visiting ISFAHAN PLAST - ISFAHAN PAINTEX 2023

İSFAHAN KÜLTÜR VE TARİHİ YERLERİ ZİYARET

Osmanlı Sa'fevi ÇALDIRAN
Savaşı
İsfahan Sa'fevi Yazlık Sarayı

Halil MERT

**İSFAHAN, MALAZGİRT ORDULARI'NIN ÇIKTIĞI SELÇUKLU BAŞKENTİDİR.
DAHA SONRA UZUN YILLAR SAFAVİ DAHİL BAŞKENTLİK YAPMIŞTIR.**

DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

İran'ın dış ticaret politikası genel anlamda korumacı bir görünüm arz etmektedir. Uluslararası yaptırımların korumacı ekonomik yapıda etkisi bulunmaktadır. Ülke içinde korumacı ekonomik yapıyı destekleyen güçlü bir lobi de vardır.

Ülke 1996 yılı Haziran ayında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyelik başvurusunu yapmasına rağmen, ABD'nin vetosu nedeniyle süreçte ilerleme sağlanmamaktadır. Ülkenin DTÖ'ye üyeliğinin olmaması ve sınırlı sayıda ticaret anlaşması bulunması nedeniyle dış ticaret politikası oldukça keyfi bir şekilde belirlenebilmektedir.

1932 tarihli Dış Ticaret Tekeli Kanunu'nun (FTMA) düzeltildiğı şekliyle 1. maddesine göre İran'da dış ticaret devlet tekelindedir. 3. maddeye göre ise devlet ithalat ve ihracat sürecine doğrudan girmez ve bu nedenle belli koşullar altında bu hakkını kişi ya da firmalara kullanabilir. Böyle bir tekel doğrultusunda, 1993 tarihli İhracat İthalat Yönetmeliğı ürünleri Şu üç başlıkta sınıflamıŐtır:

- İhracatı veya ithalatı ruhsat gerektirmeyen, izin verilebilir ürünler. - İhracatı veya ithalatı ruhsat gerektiren, koşula bağılı ürünler.

- İhracatı veya ithalatı yasak ürünler.

Örneğın, gıda, içecek, kozmetik ve sağılık ürünlerinin ithalatı Sağılık Bakanlığı'nın ruhsatını gerektirmektedir. Bazı ürünler için Tüketicinin Korunması Kurumu'nun ithalat ruhsatını edinmek gerekirken, belli bazıları ise zorunlu fiyat sabitlemesine tabidir. İthalatı yasak ürünler ise bazı lüks kalemler, alkol, uyuşturucu, domuz, silah ve mühimmat, kumar aletleri, hava kameraları, radyo vericileri ve ahlaka aykırı eşya ve malzemeler vb.'dir. FTMA'ya göre Hükümet zaman zaman belli ürünlerin ihracatını veya ithalatını yasaklayabilir. Buna ilave olarak, ticari amaçlarla ihracat ve ithalat faaliyetleri ile meŐgul olabilmek için İran Ticaret, Sanayi ve Madenler Odası'nca çıkartılan ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanan bir ticari kart (Kart-ı Bazergani) gerekmektedir. Dahası, ithalatçıların sipariŐlerini Ticaret Bakanlığı'na tescil ettirmeleri gerekmektedir.

10.12.2002 tarihli Vergilerin Konsolidasyonu Kanunu'nun yürürlüğe girmesini takiben 21.03.2003'ten bu yana ithal ürünlere uygulanan farklı vergi ve harçlar iki kategoride birleŐtirilmiŐtir. Bunlar, sadece Parlamento tarafından değıŐtirilebilen, malın değıeri üzerinden %1- 4 arasında değıiŐen Gümrük Vergisi (import duty, maliyat-ı gomruki) ve yerel sanayi dalları ile tüketicilerin hak ve ihtiyaçlarının da gözetilmesi suretiyle Hükümet tarafından zaman içerisinde belirlenen ve %51'e kadar ulaşan Ticari Fayda Vergisi'dir (commercial benefit-sud-e bazargani). Daha düşük oranlarda CBT ve tercihli gümrük vergileri bazı limanlarda ve yoksulluğı azaltmak ve ekonomik kalkınmak amacıyla ortak sınır pazarlarında uygulanmaktadır. GV ve CBT toplamı Kanun'un 2. maddesinde geçen İthalat Vergilerini (İV) oluŐturur. İthalat sadece milli tarife sistemi çerçevesinde yapılabilmektedir. GV ve CBT ad valorem olarak belirlenmekte olup, malın CIF bedeli üzerine uygulanmaktadır. İran, malların sınıflandırılmasında HS kod sistemini (Harmonized Commodity Description and Coding System) takip etmektedir.

1401 Yılı İnan Gümrük Cetveli ve yukarıda bahsedilen gümrük vergilerine aşağıdaki linkten ulaşılabılır.
(<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/iran/raporlar/musavirlik-raporlari/iranin-ithalat-ve-kambiyo-duzenlemeleri>)

İthalat için gerekli belgeler şunlardır:

- • Proforma fatura
- • Ticari fatura
- • Paketleme listesi
- • Yükleme belgesi
- • Sigorta poliçesi
- • Menşe belgesi

Duruma göre başka belgeler de (denetim belgesi, navlun faturası, ilgili kamu kuruluşundan alınması gereken izin belgesi, yerel ticaret odasından alınan adil fiyat belgesi) gerekebilir. Ticaret Bakanlığı'na sipariş kaydı yaptırıldığı sırada, kabul edilebilir malların ilgili standardı veya teknik özelliklerine ait tanıtma numarası başvuru formunda belirtilir. Bu rnlerin standartlara veya teknik özelliklere uyumu ise onaylanmış bir kurum tarafından belgelendirilecektir.

İnan'da üretilen birçok ürünün ihracatında izne gerek bulunmamaktadır. Bununla birlikte, İnan'ın düşüş fiyatlarla ürettiği ham veya yarı mamül petrokimya ve demir-elik ve metaller gibi ürünler için ihracatçının, ilgili makamlardan ihracat izni alması gerekebilir. Mal ihracatında ise yukarıda örnek verilen ürünler için avarız denilen ihracat vergisi alınabilmektedir. Ancak, rn ihracatlarında, %80 ila %100 arasında değişen oranlarda ihracatçının ihracattan elde ettiği dövizi İnan Merkez Bankası'na konvertibl para birimi olarak getirme taahhüdünde bulunması ve getirmesi gerekmektedir. İhracatı geliştirmek amacıyla belli teşvikler (vergi muafiyeti, ihracat sübvansiyonu, fuar destekleri ve ihracatçı firma dlleri gibi) sağlanmaktadır.

İthalat için sipariş tescilinin Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı'nda yapılması gerekmektedir. Bu işlemi, döviz koşulunu yerine getirmek için bankacılık sistemine tanıtılan onaylanmış başvuru sahiplerinin, döviz tahsisi İnan Merkez Bankasına yapacağı başvuru izlemektedir.

Yabancı firmaların İnan'da resmi temsilci atamalarının bir gereklilik olduğunu unutmamak gerekir. ("lkeye yabancı mal ve hizmet sağlayan tüm gerçek ve tüzel kişiler bu ürün ve hizmetleri Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı tarafından ilan edilen düzenlemeler çerçevesinde ve resmi bir temsilci edinerek, satış sonrası hizmet sağlayarak tedarik ederler.")

Hükümet, oldukça büyük boyutlarda olan ve yüklü vergi gelir kaybına yol açan yasadışı ithalat ve karaborsa ile yoğun şekilde mücadele etmektedir. Bu nedenle, Hükümet yukarıdaki maddeyi bu gibi işlemleri yapanları daha kolay takip edebilmek ve İnan'a yasal olarak ithal edilen ürünleri kaçak gelenlerden ayırt edebilmek için yıllık bütçe düzenlemeleri çerçevesinde onaylamıştır.

ABD'nin İran'a yönelik yaptırımlar süreci

ABD'nin 8 Mayıs 2018 tarihinde Nükleer Anlaşma olarak bilinen Kapsamlı Ortak Eylem Planı'ndan (KOEP) tek taraflı olarak çekildiğini açıklamasının ardından ABD Hazine Bakanlığı'na bağlı Yabancı Varlıkları Koruma Ofisi (OFAC), KOEP ile kaldırılan ya da istisna tanınan tüm yaptırımların 90 ve 180 günlük iki dönemi içeren listeler üzerinden yeniden uygulamaya konulmasına karar vermiştir.

Buna göre, daha önce KOEP kapsamında kaldırılan ya da istisna tanınan yaptırımların 6 Ağustos 2018 ve 4 Kasım 2018 tarihlerinde (ABD tarafından tek taraflı olarak) iki aşamada yeniden uygulamaya konulması kararlaştırılmıştır. İlerleyen süreçte ABD tarafından İran'a yönelik diğer bazı yaptırımlar da konulmuştur. (Yaptırımlar listesi: <https://bit.ly/37giGnt>)

Bu çerçevede, 6 Ağustos 2018'de yürürlüğe giren ABD yaptırımları aşağıdaki gibidir:

- - İran Hükümeti'nin ABD Doları satın alması veya elde etmesi hakkındaki yaptırımlar.
- - İran'ın altın veya değerli metaller ticaretine yönelik yaptırımlar.
- - İran'dan yada İran'a grafit, alüminyum ve çelik gibi ham yada yarı işlenmiş metaller, kömür ve endüstriyel süreçlerin birleştirilmesine yönelik yazılımların doğrudan yada dolaylı satışı, tedariki veya transferi hakkındaki yaptırımlar.
- - İran riyalinin alınması veya satılması veya İran toprakları dışındaki İran riyali cinsinden fonların yada hesapların devam ettirilmesi ile ilgili işlemler üzerindeki yaptırımlar.
- - İran Hükümeti'ne ait tahvillerin alınması, iştirak edilmesi veya bu tahvillerin çıkarılmasına yardımcı olunması hakkındaki yaptırımlar.
- - İran otomotiv sektörü üzerindeki yaptırımlar.
- - İran menşeli halılar ve gıda maddelerinin ithalatı ve bunlara ilişkin mali işlemler üzerindeki yaptırımlar.
- - Yolcu uçağı, parçaları ve hizmetlerinin İran'a doğrudan ya da dolaylı olarak ihracatına dair yaptırımlar.
- - KOEP çerçevesinde uygun görülen faaliyetlere yönelik şartla bağlı anlaşmalar ile ilgili olan yaptırımlar.

5 Kasım 2018'de yürürlüğe giren ABD yaptırımları aşağıdaki gibidir:

- - İran liman işleticileri, İran İslam Cumhuriyeti Gemicilik Şirketi (IRISL), İran Güney Gemicilik Şirketi veya bağlı kuruluşları da dahil olmak üzere gemicilik ve gemi inşası sektörleri hakkındaki yaptırımlar.
- - İran'dan petrol, petrol ürünleri veya petrokimya ürünleri satın alınması da dahil olmak üzere petrol ile ilgili olan işlemler üzerindeki yaptırımlar (diğerlerinin yanısıra İran Milli Petrol Şirketi- NIOC, Naftiran Intertrade Company-NICO ve İran Milli Tanker Şirketi NITC isimleri sayılmıştır).
- - Yabancı mali kuruluşların İran Merkez Bankası ve belirlenmiş İranlı mali kuruluşlar ile olan işlemlerine dair yaptırımlar.
- - İran Merkez Bankası'na özel mali mesaj hizmeti sağlanmasına yönelik yaptırımlar.
- - Aracılık, sigorta veya reasürans hizmetleri tedarik edilmesi hakkındaki yaptırımlar.
- - İran enerji sektörü üzerindeki yaptırımlar.

Buna ilave olarak, ABD tarafından sahip olunan ya da kontrol edilen yabancı kuruluşların İran Hükümeti ya da İranlı kişiler ile İran'daki belli faaliyetlerine verilen izin de bu sürede kaldırılmış, 16.01.2016'da, OFAC tarafından hazırlanan SDN Listesi'nden (List of Specially Designated Nationals and Blocked Persons) ya da diğer listelerden çıkartılmış kişilere uygulanan yaptırımlar da 5 Kasım 2018'den itibaren yürürlüğe girmiştir.

10 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe giren yaptırımlar aşağıdaki gibidir:

- Daha önceki sektörlere ilave olarak İran'ın tekstil, madencilik, inşaat sektörleri ve imalat faaliyetleri de yaptırımlar kapsamına alınmış,
- Bu sektörlerde faaliyet gösteren kişiler, bu sektörlerle ilgili kullanılan her türlü mal veya hizmeti İran'dan/İran'a satışına/tedarik edilmesine veya transfer işlemlerine bilerek dahil olanlar, bu kişilere her türlü finansal, maddi veya teknolojik mal veya hizmeti temin edenler, bu kişilerin sahipliğinde veya kontrolündeki veya doğrudan/dolaylı olarak bu kişiler için hareket eden kişilerin ABD'deki mal varlıklarına el konulmasını, bu kişilerin sahipliğindeki bir değer ABD'li kişilerin eline geçmesi halinde dondurulması talimatı verilmiş,
- Ayrıca, tüm bu kişilere bankacılık hizmeti sağlayan, aracılık yapan ABD dışındaki finansal kuruluşların ABD'de bulunan muhabir hesaplarına yönelik müeyyideler uygulanması kararlaştırılmış,
- Tarım ürünleri, gıda, ilaç ve tıbbi cihaz sektörleri yaptırımlardan istisna tutulmaya devam edilmiş ve ABD Hazine Bakanlığı'na, Dışişleri Bakanlığı ile danışarak İran'ın başka sektörlerini de yaptırımlara dahil etme imkanı verilmiştir.

Yukarıda belirtilen sektörel yaptırımların detay tanımlamalarına/açıklamasına yönelik bilgiler OFAC web sayfasında "İran Yaptırımları-Sıkça Sorulan Sorular" bölümünde yardımcı bilgi niteliğinde yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, yaptırım konusu sektörlerle ilgili olarak ABD Hazine Bakanlığı tarafından hazırlanmış GTİP bazında bir ürün listesi bulunmamaktadır.

Bu çerçevede; OFAC sayfasında (<https://bit.ly/37dbZm9>) yer alan yaptırım konusu sektörler hakkında detaylı açıklamalar içeren soruların numaraları şu şekildedir:

- Yaptırımların Genel Kapsamı: 606 & 607. sorular
- Enerji & Gemicilik Sektörü: 293-297. sorular,
- Petrol/Petrol Ürünleri/Petrokimyasallar: 175, 614-620. sorular,
- Metaller Sektörü (hammadde, yarı-mamul, nihai ürün): 298, 301, 666-690. sorular,
- Altın ve Değerli Taşlar Sektörü: 299. soru,
- Otomotiv Sektörü (yedek parça dahil): 609-613. sorular,
- İran riyali: 608. soru,
- İnşaat, madencilik, imalat ve tekstil sektörleri (10.1.2020 tarih ve E13902 sayılı Karar) : 816. soru.

SDN Listesi (Özel Olarak Belirlenmiş ve Engellenen Kişiler Listesi/List of Specially Designated Nationals and Blocked Persons):

6 Ağustos ve 4 Kasım 2018'de tekrar uygulamaya konulan yaptırımlar konusu sektörlerle ilaveten, ABD tarafından ayrıca yaptırım uygulanan İranlı veya Yabancı gerçek/tüzel şahısların yer aldığı "Engellenen Kişiler Listesi de (List of SDN)" yine OFAC web sayfasında duyurulmaktadır. (<https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>) Dolayısıyla, İran'a ihracat/ithalat yapmayı düşünen ve ABD yaptırımları konusunda hassasiyet gösteren firmaların yaptırımlar konusu sektörler haricinde SDN listesine de göz atmasında fayda görülmektedir.

Firmalarımızın ayrıca Ticaret Bakanlığımız internet sitesinde yer alan (<https://ticaret.gov.tr/yurtdis-teskilati/guney-asya/iran/raporlar/musavirlik-raporlari/abd-yaptirimlari>) bağlantısındaki ABD yaptırımlarına ilişkin raporları incelemesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

NOT: İRANLI ŞİRKETLERLE BİRLİKTE HAREKET EDEREK İRAN AMBARGOSU DELİNEBİLİR. HÂLEN TÜRKİYE VE DUBAİ'DE ŞİRKETLER KURUYORLAR. İRAN'DA ÜRETİP, TÜRKİYE'DE MARKALANABİLİR. AYRICA "DAHİLDE İŞLEME PROGRAMI TÜRK ŞİRKETLERE ÇOK CİDDİ PARA KAZANDIRIR. KESİNLİKLE TİCARET BAKANLIĞI İLE BU KONU GÖRÜŞÜLMELİDİR.

Gümrük Vergileri

İran 1401 (21 Mart 2022-21 Mart 2023) yılı gümrük tarife cetveli için Tıklayınız ve ürün ithalatında aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

- Ödenecek gümrük vergisi için yaklaşık olarak "Import duty" sütunu dikkate alınmalıdır.
- Ürün ithalatında %1 ve %9 arasında değişen oranlarda katma değer vergisinin malın gümrükten çekilmesi esnasında ödenmesi gerekebilmektedir.
- Aşağıda yer alan ithalatı yasak ürün listesindeki ürün/GTİP'lere de ithalatı yasak olmasına rağmen tarife cetvelinde yer verilmektedir.
- Yıl içerisinde ülke ihtiyaçlarına göre bazı GTİP'lerin gümrük vergilerinde düzenlemeler yapılabilmektedir.

İran'ın petrol ve doğalgaz ihracatının ABD yaptırımları nedeniyle daralması sonucu yaptırımların üstesinden gelmek için birçok stratejiyi hayata geçirdiği görülmektedir. Bunlardan en önemlisi ülke içinde üretimi yapılan veya zaruri ihtiyaç olarak görülmeyen veya lüks olarak nitelendirilen belirlenen malların ithalatını yasaklamak ve ülke dışına döviz çıkışını en aza indirmektir. İran ayrıca ülke içi üretimi artırmaya, hammadde veya aramalı ithalatı yapmaya, nihai ürünleri ise mümkün olduğunca az ithal etmeye çalışmaktadır. Bu amaçla, İran hâlihazırda 2.150 adet 8'li GTİP'te yapılacak ithalatı yasaklamıştır.

- Farklı bir ithalat rejimi uygulanan İran Serbest Bölgelerine Dair İthalat ve Yatırım Notuna

İran ile ticaret yapan veya yapmak isteyen firmalarımızın ABD Yaptırımları ve İran İthalat Rejimindeki Ürün Gruplarını göz önünde bulundurması, ürün ve hizmet ihracat rakamlarını belirlerken döviz kurları ve tahsislerini incelemesi, para transferinde karşılaşılan sorunlar için para transferlerini notunu kapsamlıca değerlendirmesi gereklidir. Bu amaçla hazırlanan notlara aşağıdaki bağlantılardan ulaşılabilir.

- İran'a yapılan ihracattan elde edilecek dövizin Türkiye'ye getirilmesindeki zorunluluğa ilişkin muafiyeti içeren Genelgeye ulaşmak için Tıklayınız. (TCMB Genelgesi'nin 4. maddesinin 6. fıkrası doğrultusunda İran'a yapılan ihracattan elde edilecek dövizin Türkiye'ye getirilmesine ilişkin muafiyet tanınmıştır.)

İran üzerinden gerçekleştirilecek transit ticarete konu olan mallar, İran'da işlem görmediği takdirde gümrük vergisinden muaftır.

Gümrük vergisi oranları zaman zaman değişebilmektedir. İthalatta bazı kalemler için belli sürelerle kısıtlamalar veya yasaklamalar getirilebilmektedir. Gümrüklerdeki uygulamalarda ve

işlemlerde, gerekli durumlarda zaman zaman yıl içinde değişiklik yapılabilmektedir. İthalat Rejimi ile ilgili esaslı değişiklikler, İran Yılbaşında (20 veya 21 Mart tarihinde) yapılmaktadır. İthalat mevzuatının gerekli bölümüne (İthalat ve ihracat ile ilgili kanun ve yönetmelikler, GTİP tabloları ve gümrük vergisi oranları vb.) İngilizce dilinde (<https://en.tpo.ir/>) adresi üzerinden ulaşılabilmektedir. (İran GTİP listesi:

<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/iran/raporlar/musavirlik-raporlari/iranin-ithalat-ve-kambiyo-duzenlemeleri>)

İthalatta referans (sabıka) fiyat uygulaması dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bu uygulamada, İran devleti tarafından belirlenen bir fiyat üzerinden gümrük vergisi alınmaktadır.

İthalat İşlemleri: İran'da "ihracat ve ithalat" yapmak isteyen bir firmanın, üyesi olduğu Ticaret Odası tarafından adına düzenlenmiş bir 'Kart-ı Bazargani – Tüccar Kartı' (commercial ID Card) belgesi olması gereklidir. Kart-ı Bazargani edinmek zor bir süreç değildir. Bununla birlikte bu belgenin olmasının da güven telkin edici olabileceği değerlendirilmektedir. İthalatçı firmanın, sahibi olduğu söz konusu belgeyi kullanarak ve sadece şirket kuruluş sözleşmesinde yazan faaliyetlerle sınırlı olarak ithalat yapmasına müsaade edilmektedir.

İthalat İşlemleri sırasıyla aşağıdaki gibidir;

1. Registrasyon (Sebt-e Sefareş): Yetki belgesi ile birlikte yapacağı ithalat işlemi için (ihracatçıdan) ilgili proforma faturayı (yada sözleşme veya benzeri destekleyici bazı ticari evrakları) temin eden İranlı firmanın İran Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı'nın online-sistemi üzerinden sipariş kaydını açtırması gerekmektedir. İthalat için "Sipariş Kaydı" açma işlemine "Sebt-e Sefareş" denilmektedir. İranlı ithalatçı firma, "sebt-e sefareş" için proforma yada satış sözleşmesi üzerinde belirtilen ithalat tutarı üzerinden belirli bir oranda işlem komisyonu ödemektedir.
2. Para Tahsisi İçin Merkez Bankası'na Başvuru ve Bekleme: İzinden sonra döviz tahsisi için gerekli başvuru yapılır. Bu arada mal sevkiyatı yapılabilir.
3. Para Tahsisi Sonrası İşlemler: Döviz satın alınır, istenirse transfer edilir. Banka (İran Merkez Bankası), ithalat işlemiyle ilgili tüm izin ve prosedürlere yönelik belgelerin tamamlanmış olması halinde, ürün bedelini transfer edebilmektedir. İthalatçı firma, gümrük beyannamesi ve aracı banka onayını gümrük işlemlerinin tamamlanmasını teminen, gümrük sürecini takip edecek yetkililere (gümrük muamelecisine) teslim etmektedir.
4. Malın Gümrüklenmesi İşlemleri: Gümrükleme işlemleri Türkiye'deki benzer şekilde yapılır. Ürünün içeriği ve nakliye türüne göre, çeşitli gümrük harç ve vergileri ile birlikte diğer bazı ücret ve harçlar da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla gümrük muamelecisi vergi, harç ve ücretlerin ödemelerini dikkatli şekilde takip etmesi gerekmektedir. Tüm vergi ve ücretleri ödenen mallar, gümrük sahasında ithalatçı tarafından çekilebilmektedir. Gelen ürün ile evraklar arasında tutarsızlıkların tespit edilmesi durumunda, inceleme süreci başlatılmakta ve ürünler gümrük sahasında uzun süre tutulabilmektedir. Gümrükten çekilen mallar ise, ithalatçı tarafından beyan edilen yere götürülmektedir. İthalat işleminde; ithalata konu ürün için "ürünün teslim şekli" ve "taşıma türüne" göre değişecek şekilde zorunlu sigortalar yaptırılmaktadır.

Gümrükleme Sonrası İşlemler: Oluşan kambiyo dosyası gümrükleme sonrası en geç üç ay içinde kapatılır. İthalatçının, gümrük evrakının bir nüshası olan ve "Yeşil Belge" olarak adlandırılan belgeyi mutlaka edinmesi ve bir nüshasını, işlemin sistemdeki kapamasının yapılabilmesini teminen, üç ay içinde aracı bankaya vermesi gerekmektedir.

İthalat Sürecindeki Diğer İşlemler: İthalat için gerekli başlıca belgeler; proforma fatura, ticari fatura, paketleme listesi, yükleme belgesi, sigorta poliçesi, menşe belgesidir. Duruma göre başka belgeler de (denetim belgesi, navlun faturası, ilgili kamu kuruluşundan alınması gereken izin belgesi, yerel ticaret odasından alınan adil fiyat belgesi) gerekebilmektedir.

Ayrıca, İran'a ithal edilecek malların, niteliğine (yerli üretiminin olup olmadığı vb.) göre İran Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı'na müracaat edilerek kaydedilmesi sürecinde, diğer Bakanlıkların (Sağlık, Tarım vb.) iznini gerektiren kalemlerde ilgili Bakanlıktan da ithalat ön izninin alınması gerekmektedir. Bu izin, bankaların akreditif açarken de istediği bir belgedir.

İthalattaki diğer izin gereklilikleri ve kısıtlamalar: Bitki, tohum ve canlı hayvan ithalatında, İran Tarım Bakanlığı'ndan ön izin alınması gerekli olup, ayrıca bitki, hayvan, bitkisel ve hayvansal ürün ithalatında menşe ülkedeki yetkili makamlar tarafından onaylanmış sağlık sertifikası istenmektedir.

Gıda, içecek, kozmetik ve sağlık ürünlerinin (medikal ve eczacılık ürünleri) ithalatı Sağlık Bakanlığı'nın ruhsatını gerektirmektedir. Bazı ürünler için Tüketicinin Korunması Kurumu'nun ithalat ruhsatını edinmek gerekirken, belli bazıları ise zorunlu fiyat sabitlemesine tabidir.

İran'a ithalatı yasak maddeler arasında; lüks tüketim malları, dinen sakıncalı birtakım içecekler, gıda maddeleri, hayvansal besinler, yayın ve bantlar bulunmaktadır. Ayrıca, alkol, uyuşturucu, domuz, silah ve mühimmat, kumar aletleri, hava kameraları, radyo vericileri ve ahlaka aykırı eşya ve malzemeler vb.'dir.

Ayrıca, Dış Ticaret Tekeli Kanununa (FTMA) göre, hükümet zaman zaman belli ürünlerin ihracatını veya ithalatını yasaklayabilmektedir. Sigara, tütün, puro, sigara kağıdı ve ipekböceği yumurtası ithalatı devletin tekelindedir.

İsrail menşeli ürünlerin ithalatına veya İran üzerinden transit geçişine müsaade edilmemekte olup, detaylı bilgiye Bakanlığımız web sayfasındaki bilgi notundan ulaşılabilir. (<https://bit.ly/3Injg4x>)

İthalatçının Diğer Yükümlülükleri: İran'da yabancı ürünler tedarik eden tüm kişi ve firmalar Kanun tarafından şu gereklilikleri yerine getirmekle yükümlü tutulmuştur:

- Ürünlerinin tedariki için Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı nezdinde bir şube veya ajans tescili yaptırmak.
- Satış sonrası hizmeti vermek.
- Müşteriye, ürünle birlikte Farsça kullanma kılavuzu, garanti belgesi, uzun ömürlü ürünler için satış sonrası hizmet belgesi vermek.
- Ürünlerini, özellikle firmanın kayıt numarası, ürünün özellikleri, seri numarası ve hologramı olacak şekilde paketleyerek satmak.

İç Vergiler

İç Vergi uygulamaları kapsamında; KDV, Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi ve Emlak Vergisi uygulanmaktadır.

KDV oranı çoğunlukla %9 olmak üzere %1 ile 9 arasında değişmektedir. Bazı temel tüketim ürünleri (temel gıda, ilaç, tarım ürünleri, gübre, tohum) ise KDV'den muaftır. KDV oranı düşük olmasına rağmen kayıt dışı ekonomi çok yaygındır. Kurumlar vergisi oranı %25'tir. Serbest bölgeler ile özel ekonomik sanayi bölgelerindeki faaliyetler KDV'den muaftır.

Gelir Vergisi, gerçek kişilerin senelik gelirlerine göre, %0 ile 35 arasında değişmektedir. (Tüm vergi oranlarına İngilizce olarak İran Vergi İdaresi: <http://en.intamedia.ir> adresinden ulaşılabilir. Bazı İran devlet siteleri İran dışından açılmamaktadır.) Her yıl belirlenen oranın altındaki gelire sahip kişilerden gelir vergisi alınmamaktadır.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

İran'da piyasaya arz edilen ürünlerin ülke içindeki üretim veya ithal edilen ürünlerin standartlarının oluşturulması ve denetiminden İran Standartlar ve Sanayi Araştırmaları Kurumu (ISIRI) sorumludur.

Zorunlu standartlar programına tabi malların gümrükten geçişi ve İran piyasasına erişiminin gerçekleşmesi için, ISIRI tarafından düzenlenmiş Uygunluk Sertifikasına (CoC) ihtiyaç bulunmaktadır. 8548 standardın geçerli olduğu İran'da 485 ürün zorunlu standart uygulaması vardır. ISIRI'nin hali hazırda 320 laboratuvarı bulunup, özel sektöre bağlı 320 laboratuvarla iş birliği yapmaktadır. Anılan kurum hakkında daha fazla bilgiye (<https://en.inso.gov.ir/portal/home/>) adresinden ulaşılabilir.

Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı'na sipariş kaydı açıldığı sırada, kabul edilebilir malların ilgili standardı veya teknik özelliklerine ait tanıma numarası başvuru formunda belirtilmektedir. Bu ürünlerin standartlara veya teknik özelliklere uyumu ise onaylanmış bir kurum tarafından belgelendirilmektedir.

İran, ISO üyesidir. (<https://www.iso.org/member/1803.html>) ISO 9000 standartlarının geçerli olduğu İran'a ihraç edilecek her nevi ambalajlı mamullerin üzerinde kolay okunabilir ve anlaşılabilir Farsça kullanım bilgilerinin bulunması zorunludur.

ISIRI tarafından "Ülkeye İthal Edilen Ürünlerin Uyması Gereken Zorunlu Standartlar" isimli bilgi notu Farsça olarak yayınlanmış olup, bilgi notu ekinde zorunlu standartların GTİP'lere ilişkin olarak açıklamaları yayınlanmıştır. (<https://bit.ly/3horlKr>)

Oldukça hacimli olan listedeki GTİP'lere ilişkin Tahran Ticaret Müşavirliğimize ulaşılması durumunda gerekli bilgilendirme yapılabilecektir. Uyulması gereken zorunlu standartlara ilişkin genel açıklamalar aşağıda sunulmaktadır.

- Tüm koruyucu içeren gıdalar, belirlenmiş zorunlu standartlara tabidir.
- Traktör, zirai makineler, vinç ve çekiciler için zorunlu standartlar bulunmamaktadır.
- Maden ve yol yapımında kullanılan makinelere ilişkin yedek parçalarda da standartlara uyum zorunluluğu bulunmamaktadır.
- Testi yapılamayan ürünlerin kendi ülkesinde almış olduğu sertifikalar doğrultusunda (Certificate of Inspection – COI) İran'a ithaline izin verilmektedir.
- Test süreci uzun süren ürünler için gümrüklerde oluşabilecek yığılmaların önlenmesi amacıyla üretici ülkelerdeki denetimi yapılmış sertifikaların (Certificate of Inspection – COI) bulunması yeterlidir.

- Enerji tüketimi ve verimliliğini belirleyen etiketlerin, listede bulunan elektrikli tüm cihazlarda bulunması zorunludur. Bahse konu etiketlerin üretici firmalar tarafından üretim yerindeki standartlar doğrultusunda yapılandırılmış olması zorunludur. Ayrıca, sertifikaların yalnızca A ve B enerji sertifikası olması gerekmektedir.

Standartların değerlendirilmesinde milli ve uluslararası standartların bulunmaması halinde üretici veya üreticinin bulunduğu ülkenin standartları veya beyanları ithalat işlemi esnasında göz önüne alınmaktadır.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme (Devlet Tarafından Bazı Ürünlerde Kar Marjlarının Sabitlenmesi)

İran Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı tarafından 2022 Ocak ayında yayınlanan genelgeler ile belirlenen ürün gruplarında ambalaj üzerine sadece üretici/ithalatçı fiyatının yazılması yerine ve azami perakende satış fiyatları için tüketici satış fiyatının (devlet tarafından belirlenen kar marjı+diğer maliyetlerin de eklenmesi ile oluşan) da yazılması uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamada, ambalaj üzerinde üretici fiyatı ve tüketici fiyatı olmak üzere 2 fiyat bulunmakta olup, satıcıların tüketici fiyatının üzerinde bir fiyata ürünü satmaya hakkı bulunmamaktadır.

Yukarıda bahsedilen her 2 fiyat ambalaj üzerinde yazılarak fiyat şeffaflığının sağlanması, tüketiciler ve üreticiler aleyhine olası suiistimallerin önlenmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca düzenlemeye tabi ürün gruplarında veya kar marj oranlarında zaman zaman güncellemeler yapılabilmektedir. Konuya ilişkin Müşavirliğimizce hazırlanan nota ve ürün gruplarına ulaşmak için (<https://bit.ly/3Mc6us6>) linki kullanılabilir.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır.

Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır. Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır.

Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarette Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

İran'da patentler ve markaların kayıt altına alınması ve sınai mülkiyetten doğan haklar ile bunların ihlali konularını düzenleyen temel mevzuat 22 Haziran 1931 tarihinde onaylanan Patentlerin ve Markaların Kayıt Altına Alınması Kanunu olup, zaman içinde ilgili kanunda güncellemeler yapılmıştır.

Patent belgesi: Buluşun korunması amacıyla Sınai Varlık Dairesi'nce çıkartılan ve ait olduğu kişi ya da kuruma özel haklardan yararlanma imkânı veren bir belgedir. Sınai Mülkiyet Dairesi'ne patent tescili için verilen bildirimde Farsça olması gerekmekte olup, başvuru, korunması istenen materyali de içermelidir. Bu arada başvuru, gerektiği takdirde buluşun bir özetini ve ilgili çizimleri de içermek durumundadır. Bildirimde, istenen unsurların bulunmaması halinde başvuru sahibine gerekli düzeltmeler için 30 günlük süre verilir.

Patent belgesinin geçerlilik süresi bildirim iletilme tarihinden itibaren 20 yıldır. Bildirim iletilmesinden 1 yıl geçtikten sonraki her 1 yılın başlangıcında belgenin geçerliliğini sürdürmek amacıyla Sınai Mülkiyet Dairesi'ne belli bir ücretin yatırılması gerekmektedir.

Marka tescili: Bir markanın tesciline yönelik bildirim, tescil yapılması istenen markanın bir numunesi ile ilgili tüm mal ve hizmetlerin listesi ile birlikte Sınai Mülkiyet Dairesi'ne iletilir. İran'da kayıtlı bir markanın, o markanın haklarını elinde tutan kişi haricinde birisi tarafından kullanılması marka sahibinin mutabakatına bağlıdır. Marka sahibi, kullanılan markanın kayıtlı markaya benzediği durumlar da dahil olmak üzere her türlü ihlale karşı önlem alabilir.

Marka tescilinin geçerlilik süresi tescil için yapılan bildirim iletilmesinden itibaren 10 sene olup, bu süre gerekli ücretlerin ödenmesi şartıyla ve marka sahibinin isteği üzerine 10'ar yıllık dönemler için uzatılabilir. Herhangi bir ilgili taraf ilgili hükümlere uyumsuzluk gerekçesi ile bir markanın tescilinin iptali için mahkemeye başvurabilir.

Patent ve marka korumada cezaların caydırıcı olmaması sorunu ile karşılaşmaktadır. Kanun çerçevesinde yapılan işlemlerin ardından verilen cezaların düşüklüğü nedeniyle piyasada kaçak veya sahte ürünlerin çokluğu engellenememektedir.

Dağıtım Kanalları

İran'da ürün dağıtımını ana bayi, alt bayiler veya zücciyeci tarzı dükkanların tabela hakkını satın almak suretiyle (ürün alma ve satmayı şart koşarak) yapılmaktadır. Ülkemizden daha geleneksel bir ekonomiye sahip olan İran'da bayilik almak önemli bir imtiyaz olabilmektedir.

Eski zamanlardaki "gedik" sistemini akla getirmekte fayda görülmektedir. Bölgesel bazda ana bayiler 1'den fazla da olabilmektedir. Ana bayiler teşkilat kurabildikleri ölçüde dağıtımını kendileri yapmakta veya şehir ve ilçe bazında alt bayilerle çalışmaktadırlar.

Ayrıca zücciyeci tarzı dükkanların tabelasında kendi markasının reklamını yapmak kaydıyla (belediye tabela reklam ücretini marka sahibi ödemektedir) bu dükkanlara ana üretici doğrudan ürün tedarik edebilmektedir. Üretici firma bu tarz ile ürün tedarik ettiği firmalara daha çok indirim vermektedir. Bunların yanında, ana üretici tarafından dükkan dizaynının yapıldığı, gerektiği takdirde dükkan kirasına katkıda bulunulan dükkan bazında bayilik metodları da kullanılmaktadır.

Tüketici Tercihleri

Tüketici tercihleri değerlendirilirken İran devleti tarafından uygulanan ithalat yasaklarının ve dolayısıyla İran'ın bir serbest pazar olmadığına dikkate alınması gerekmektedir. Örnek olarak, beyaz eşya ürünlerinin büyük kısmında ithalat yasağı uygulanmakta olup tüketicilerin büyük çoğunluğunun fiyat ve bulunabilirlik sebebiyle mecburi olarak yerli üretim ürünleri tercih ettiği dikkate alınmalıdır. Bu sebeple hemen hemen her sektörde yerli ürünlerin pazar payları daha yüksek olup aşağıdaki değerlendirmelerin ithal ürünler arası kıyaslama olduğu dikkate alınmalıdır. İranlıların en çok seyahat ettiği ülkelerden biri komşu olması ve vizesiz seyahat imkanı sebebiyle Türkiye'dir. Bu durum Türk ürünleri ve Türk gastronomisinin İran'da rağbet görmesine ve yaygınlaşmasına yol açmıştır.

Son yıllarda İran'da, Türk ürünleri fiyat-kalite dengesi açısından Çin'den sonra ikinci sırada gelmektedir. Çin ürünlerinin kötü imajını da dikkate alırsak, Türk malları orta gelir tabaka arasında tercihte birinci sırada yer almaktadır. Ambargo ve yakınlık sebebi ile son yıllarda Türk ürünlerine olan ilgi artmıştır. Kişisel tüketim ürünlerinde sırasıyla tekstil ürünleri, konfeksiyon, kozmetik ve hijyen ürünleri arasında en çok tercih edilen ithal ürünlerin Türk ürünleri olduğu gözlemlenmektedir. Bazı Çin tekstil ürünleri Türk markası gibi halk arasında algılanmakta ve pazarlanabilmektedir. Bununla birlikte, yukarıda sayılan ürün gruplarının büyük çoğunluğunun ithalatı yasak olup bu ürünler farklı bir ithalat rejimi uygulanan serbest bölgelerden, bavul ticareti ile, kargo ticaret ile veya farklı yollarla İran içine ithal edilmektedir. Ancak hemen hemen her bölgede az da olsa Türk ürünü bulmak mümkündür. Bu doğrultuda İran halkının, Türk kozmetik ve sağlık ürünlerine olan ilgisi yüksektir.

Beyaz eşya sektöründe yerli ürünlerin payı %40-45, Güney Kore ürünlerinin payı %20, Alman ürünlerinin payı %15, Türk ürünlerinin payının %5 civarında olduğu sektör temsilcileri tarafından ifade edilmektedir. Maalesef Türk beyaz eşya üreticilerinin bazı sebeplerle İran pazarı ile ilgilenmemesi büyük bir beyaz eşya pazarı olan İran pazarındaki Türk payını düşürmüştür. Bununla birlikte diğer sektörlerde olduğu Türk beyaz eşya ürünlerinin İran pazarından iyi bir imajı vardır.

Gıda sektöründe yabancı marka tüketme eğilimi İran'ın tamamı düşünüldüğünde azdır. Gıda ürünlerinde uygulanan ithalat yasakları ve İranlıların yemek kültürü bu tür ürünlerin İran pazara girmesini engellemektedir. Bununla birlikte farklı bir ithalat rejimi uygulanan serbest bölgeler üzerinden veya diğer yollarla İran'a giren ithal ve Türk gıda ürünleri orta ve üst sınıf tarafından rağbet görmektedir.

Makina ve makine yedek parça sektöründe de Türk ürünlerinin iyi bir imajı vardır. İranlı üreticilerin ürünlerini Türk makinesi ile ürettiği veya Türk metodu kullandığı veya Türk partnerin olduğuna dair reklamlara rastlanabilmektedir. Diğer taraftan, ambargolar sebebiyle Batılı ülkelerin İran'a mal tedarik etmekten imtina etmesi, yakınlık ve kalite sebebiyle Türk makine ürünleri İran pazarında rağbet görmektedir.

İran'da alışverişte kadınların etkisi: İran toplumunun anaerkil bir damarının olduğunu vurgulamak gerekir ve bu durumun ailelerin yaşamında, tüketicilerin pazara bakışlarında çok etkili olduğunu da unutmamak gerekir. İran pazarında tüketici tercihleri araştırılırken kadınların görüş ve tercihlerinin dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. İran pazarına tüketici malları ihraç etmeden önce kadınların tercih ettiği ürünler üzerinde bir araştırma yapılmasının planlanan ticareti olumlu yönden etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Genel bir bakışla İran'da dünyada yaygın olan satış tekniklerinin hemen hepsi içinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, İran'a uygulanan ambargolar ve uluslararası bankacılık sisteminin İran'da çalışmaması sebebiyle e-ihracat/ithalat yapılamamaktadır. Ayrıca yaptırımlardan dolayı ender kargo uçuşları dışında kargo uçuşu İran'a yapılmamaktadır.

Doğrudan ve dolaylı Satış: İran'da bu yöntem son zamanlarda firmaların kendilerine has web site, sosyal medya ve platformlar üzerinden ilgi görse de, ithal ve yerli ürünlerin önemli bir kısmı komisyoncular aracılığı ile tüketici eline ulaşmaktadır. Komisyonculuk ticari bir kültür olarak İran'da önemli bir yere sahiptir.

Sosyal medya kullanımı: İran'da devletin Instagram, Facebook, Tiktok gibi evrensel platformlara sıcak bakmaması ve zaman zaman erişimi engellemesine rağmen halk arasındaki ilgi ve talebin korunduğu gözlenmektedir.

İnternet satışları: İnternet üzerinden satış İran'da da dünyanın bir çok yerinde olduğu gibi her gün geçtikçe kendi pazar payını genişletmektedir. En büyük internet satış siteleri DİGİKALA, DİVAR, SNAPP, TOROB ve BASALAM'dır. İran'ın en büyük online satış platformu DİGİKALA tarafından 2021 yılında yapılan bir araştırmada (1400 raporunda), İran'da çevrimiçi perakende satışların toplam perakende pazarındaki payı yaklaşık %4 olarak tahmin edilmiştir. Gelişmiş ülkelere oranla internet satış payı geride olsa da yüksek büyüme potansiyeline sahip olarak her yıl pazar payını artırmaktadır.

İran pazarında genel satış teknikleri dünyada hakim olan satış tekniklerinden farklı değildir ancak İran toplumunun kültürünü, ekonomi durumunu ve ülkede hakim olan gayriadi şartları (İran'a uygulanan siyasi ve ticari ambargolar ve dünya bankacılık sistemine entegre olamaması gibi) dikkate alarak satış teknikleri uygulanmasında fayda görülmektedir.

Diğer taraftan, İranla müzakere ve satış teknikleri konusunda dikkat edilmesi gereken bir husus, ticaretle de kendi gösteren İran'a has "taaruf kültürü"dir. Şöyle ki yersiz ve karşılıksız iyilikler yaparak karşı tarafın güveni kazanılır (bu yöntemden yurtdışı ticaretinde de aynı şekilde yararlanır) ve zaman zaman bu güven suiistimal edilerek kişi ve firmaların mağdur olmasına neden olur. İran ile iş yapmak isteyen insanların söz konusu "taaruf kültürü" dikkate alarak iş yapmasında fayda görülmektedir.

Kamu İhaleleri

İran Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı tarafından açılan kamu ihalelerine (proje-temin) ilişkin duyurular (<https://www.setadiran.ir/setad/cms/home>) linkinden takip edilebilir.

Ayrıca İran'da açılan muhtelif kamu ve özel ihaleleri ile uluslararası projelere ilişkin duyuruların takibi için (<https://bit.ly/3pppQ2S>) linkinde kayıtlı notumuzda muhtelif veri tabanları bilgileri bulunmaktadır.

Kamu alımları, İran'ın ekonomik faaliyetlerinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Kamu alımı yaygın şekilde, kamunun mal, iş ve hizmet satın alma, kiralama veya başka bir sözleşme yoluyla edinmesi olarak tanımlanmaktadır.

İhalelerin Fiyat Eşiklerine Göre Sınıflanması İran İhale Kanununda üç tip işlem bulunmaktadır.

- Azami 2.000 avro değerindeki "küçük işlemler"
- Azami 20.000 avro değerindeki "orta işlemler"
- 20.000 avronun üzerindeki "büyük işlemler".

Bu eşik değerler İran Merkez Bankası tarafından ilan edilen mal ve hizmet fiyat endekslerine göre her sene Kabine tarafından belirlenmektedir.

Tekliflerin gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi, sözleşmenin yapılacağı tarafın belirlenmesi, ihalenin iptali veya yeniden ihaleye çıkılması gibi ihale ile ilgili tüm işlemler İhale Komisyonu tarafından yerine getirilir. İhale Komisyonu üyeleri, ilgili kamu kurumunun satın alma biriminin başındaki idareci, murakıpe veya mali müdür ve teknik müdürdür.

Sözleşme, ihaleyi birinci sırada tamamlayan katılımcı ile yapılır ve teklifin geçerlilik süresi bitmeden sonuçlandırılır. Bu süre sadece bir kereliğine, ihale belgelerinde öngörüldüğü şekilde uzatılabilir. İhaleyi ilk sırada tamamlayan katılımcı ile sözleşme yapıldıktan sonra ihale ikincisinin geçici teminat mektubu serbest bırakılır. İhale birincisinin kati teminat mektubunu vermekten imtina etmesi ve sözleşmenin yapılamaması halinde geçici teminat mektubuna el konur ve ihale ikinci gelen firmaya verilir. İkinci firmanın da aynısını yapması halinde onun da geçici teminat mektubuna el konur ve ihale yenilenir.

Bir yabancı firma, bir ihaleye katılmak veya mal tedarikine yönelik bir sözleşme imzalamak istediğinde, İranlı müşterisi ondan belli banka garantileri talep edebilmektedir. Esasında İranlı özel sektör firmalarının yabancı firmalardan bu gibi garantiler talep etmesini zorunlu kılan bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, böyle bir garanti istenip istenmemesi tamamen kendilerine kalmıştır. Öte yandan, kamu kurum ve kuruluşları ile iş yapıldığında, bu garantilerin istenmesi mecburidir.

Kamu ihaleleri ile bağlantılı olarak yabancı tedarikçilerden/müteahhitlerden istenen banka garantilerinin kapsamı esas olarak 4 şekilde olabilmektedir:

- Geçici teminat mektubu (sözleşme (proje) tutarının %2-5'i arasındadır)
- Kesin teminat mektubu (sözleşme miktarının %10'udur)
- İyi niyet garantisi (danışmanlık hizmeti ödemesinde %10, inşaat/ulaşım ödemelerinde %5'i alıkonmakta)
- Ön ödemeli garantiler (kamu projelerinde fiyatın %25'e kadar firmaya ön ödeme yapılabilir).
- Ancak, İran kamu kuruluşları, yabancı müteahhit ve hizmet sağlayıcılarını İran bankalarından

teminat almaya yönlendirmeye devam etmektedir.

Sonuç olarak, yabancı bankalara ait teminatların İran bankalarının karşılıklı teminatını da gerektirmesi nedeniyle, yabancı tedarikçiler/müteahhitler kaçınılmaz olarak bu ekstra maliyeti İranlı müşterilerine (teklif ettikleri fiyatlara) yansıtabilmektedir.

ÖNEMLİ SEKTÖRLER

İran ekonomisi devletçi politikaların yoğun olduğu, petrol ve gaz ihracatının ekonominin performansında önemli bulunduğu bir yapıdadır. Devletin halen 477 civarında fabrikasıyla önemli bir ekonomik aktör olarak yer aldığı görülmektedir. Devletin yanı sıra, devletin ve ülke güvenlik aygıtının uzantıları ile vakıfların ekonomik yaşamda önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

İran'ın uzun yıllardır kendine yeterliliği vurgulaması neticesinde tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde belirgin bir kapasitesi oluşmuştur. Özel sektör, küçük ölçekli üretim, çiftçilik, orta- ölçekli inşaat projeleri, çimento üretimi, madencilik, emlak, ulaşım, perakende gibi kimi alanlarda kendisine yer edinebilmiştir.

İran ekonomisinde ve ihracatında öne çıkan sektörler petrol ve doğalgaz tabanlı petrokimya sektörü, demir-çelik sektörü, ve enerjiye bağımlı doğal taş, çimento vs. ile tarım ve gıda sektörüdür. Bu sektörlerin İran ihracatında payı kabaca doğalgaz ve petrokimya sektörü için %50, demir-çelik ve metaller için %25, tarım için %10 dur.

Yabancı yatırımcıların da en çok yatırım yaptığı sektör petrokimya ve alt sektörleridir. İran, petrokimya ve demir-çelik vs. ürünlerinde kendi ucuz/sübvansiyonlu doğalgazı ile üretim yaptığı için dünya fiyatlarının çok altında üretim fiyatına sahip olup ihracat için ve iç satış için farklı fiyat uygulayabilmektedir. Petrokimya veya demir-çelik ana üreticilerinin çok büyük çoğunluğu devlet şirketi olup kendilerinden doğrudan alım için yüksek tonaj ve uzun süreli alım garantisi gerekebilmektedir. Bu çerçevede, etilen, polietilen, külçe-slab-tile ve rolled çelik, külçe alüminyum gibi ürünlerin doğrudan ve ya serbest bir şekilde ihracatına izin verilmemekte ya ana üreticilerin dünya fiyatlarından bu ürünleri ihraç etmesine izin verilmekte veya ihracat için ürünler, ürün borsasına arz edilerek fiyatlandırma yapılmaktadır. Diğer taraftan, bu ürünler iç tüketim için ihraç fiyatlarına göre çok daha düşük fiyatlarla iç piyasaya arz edilmektedir.

İran'dan 8'li bazda ihraç edilen ürünler "sıvılaştırılmış propan, metanol, bütan, polietilen, bitümen, üre, sıvılaştırılmış doğal gaz, demir-çelik külçeler veya yarı mamüller, madeni yağlar, bakır

katotlar” dır. Bu ve benzeri ürünlerin dışında ihracatı nisbeten sınırlı kalmakla beraber yoğun bir iç üretim ve tüketimi bulunan doğal taş sektörü de ayrıca öne çıkmaktadır.

İranlı üreticilerin ambargolar sebebiyle modern makineler almakta güçlük çektiği, bu durumun verimi ve üretim maliyetlerini artırdığı belirtilmektedir. Bu minvalde, yukarıda sayılan sektörlerde kullanılan sarf malzemeleri ve makinelerine çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkedeki önemli sektörlerle dair daha ayrıntılı bilgi edinmek için Tahran Ticaret Müşavirliğimizce hazırlanan sektör raporları Bakanlığımız web sayfasında (<https://bit.ly/31vwTyv>) hizmete sunulmuştur.

PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

İran’da genel bir dakiklik sorunu olduğu söylenemez. İş görüşmeleri için belirlenen zamanlara genel itibarıyla uyum gösterildiği bilinmektedir. Köklü ve belli bir ölçeğin üzerinde iş yapan firmaların ise hem dünyaya açık hem de organize çalıştığı görülebilmektedir.

İran’da Türkçe ile rahatlıkla iletişim kurulabilmektedir. Ancak, firmalarda ve devletin yabancılarla iş yapılan birimlerinde oldukça iyi düzeyde İngilizce bilen personel bulunmaktadır. Bununla birlikte, tercüman seçiminde gerek güven gerekse Türkçeyi hakimiyeti bağlamında dikkatli davranılması önemlidir. İşadamlarımızda, karşılarında Türkçe konuşan bir İranlı işadamı olduğunda genel bir güven eğilimi olduğu gözlenmektedir. Türkçe konuşabiliyor olmanın ilave bir güvene yol açmaması gerektiği hususunun akılda tutulmasında yarar vardır.

İranlılar, toplantı ya da yemek organizasyonlarında bazı protokol detaylarına dikkat etmektedir. Konuya doğrudan girmek yerine, bir açılış konuşması yapmak, o gün ya da dönemin bir özelliği (Ramazan, Nevruz vs.) veya görüşülen kişinin özel bir durumu (o göreve yeni getirilmiş olması vs.) varsa tebrik edilmesi hoş karşılanmaktadır. Toplantılar öncesinde kişinin kendisini tanıtmaması ve kartvizit değiştirilmesi İranlıların dikkat ettiği hususlardandır.

İran’da sabrın önemi kendini toplantılarda da göstermektedir. İranlılar uzun ve detaylı konuşarak anlatmayı sevmektedir. Sözlerini kesmeden, not alarak onları dinlemek daha uygun olacaktır. Söz sırası misafire geldiğinde aynı sabrı İranlılar da göstermektedir. Sizi sabırla dinler, notlarını alır ve söz sırası kendilerine geldiğinde tek tek görüşlerini belirtmektedirler.

İranlılar genelde kendi kariyerlerinden, eğitimlerinden, tecrübelerinden konuşmayı severler. Bu konudaki görüşlerinizi, yorumlarınızı almaktan da memnun olurlar. Ayrıca, karşılardaki kişinin eğitimi, kariyeri gibi konularda bilgi sahibi olmaya heveslidirler. Hatta iş dışında yer alan konuların uzadığını da görebilirsiniz.

İş dışında konuşulabilecek konular İran tarihi, kültürü, sanatı olabilir. İran’da derin bir tarih, sanat ve kültür bilinci vardır. Ülkenin zengin geçmişi bu konuda İranlıların hem bilgili hem gururlu olmasını beraberinde getirmektedir. İran’a gitmeden bu alanlarda bilgi edinilmesi faydalı olacaktır. İranlılar ayrıca

başta bölge ülkeleri olmak üzere dış gelişmeleri yakından takip etmektedir. Futbolla ilgilidirler. Buna karşılık din, siyaset, rejim gibi konulara mümkün olduğunca girmemek, bu konularda söylenecek sözleri dikkatli seçmek gerekmektedir.

İranlılar ile müzakere yaparken, işle ilgili konular aktarılırken net ve somut olmak önemlidir. Bir teklifin yapılmasının ardından, bu tekliften karşı tarafın ne kazanacağını da açıkça vurgulamakta fayda vardır. Kazancın sadece maddi değil, güç, saygı, itibar gibi yönlerinin de vurgulanması önemlidir. Müzakerelerin anlaşma sonrasına da uzayabileceği unutulmamalıdır. Yaygın deyişimiyle “İran’da bir anlaşmanın müzakeresi, anlaşma imzalandıktan sonra başlar.”

İranlılar cömert ve misafirperver insanlar olmakla birlikte, konu iş olduğunda aynı kişilerin masanın karşısına geçtiğini ve sıkı pazarlıkçı, müzakereci ve zor uzlaşan bir karaktere büründüğünü görebilirsiniz. Bu yüzden anlaşmak beklenenden çok daha uzun zaman alabilir.

Zaman algısı İranlılarda farklı olduğu için müzakerelerde zamanın sizin için önemli olduğu izlenimini yaratmamaya özen gösterilmelidir. Bu durumun müzakerede aleyhinizde kullanılması gayet mümkündür.

İranlılar söylemek istedikleri asıl konuya gelmek için söze başta alakasız gibi görünen detaylar, örnekler, anekdotlar ile başlar ve tüm bu parçaları varmak istedikleri noktada birleştirirler. Bu nedenle, bu tümevarımsal yöntemi takip ederken dikkatinizin dağılmasına izin vermemeli, sabırlı olunmalıdır.

İranlılar olumsuz cevabı net vermek yerine, onu dolaştırarak size hissettirmeyi tercih etmektedir. Gün boyunca “hayır” kelimesini duymayabilir ama günün sonunda ret noktasına gelmiş olabilirsiniz. İranlıların genelde doğrudan ret yerine dolaylı sözcükler, jest, mimik ya da davranışlarla reddetmeyi tercih ettiklerine de sıkça rastlanabilir.

Son olarak, bir konuda anlaşmaya vardıldıktan sonra o konunun takibinin nazik bir şekilde yapılması önemlidir. Zira, anlaşmaya varmanın o işin yapılacağı anlamına gelmediğini bilmek gerekir. Bu nedenle, sürprizlerle karşılaşmamak için alınan kararların uygulanmasının e-posta, telefon vs. yollarla takibi mutlaka yapılmalıdır.

Para Kullanımı

İran riyalı, İran dışında konvertibl bir para değildir. İran’da piyasada döviz bürolarında döviz bozdurmak mümkündür. Günlük alışverişlerde riyal kullanılması tavsiye olunmaktadır. Yabancılar İran’da buldukları sırada otel faturalarını yada yüksek tutardaki alımlarını dövizle ödeyebilmektedir. Tahran’a uçak ile gelen yabancı yolcuların ilk aşamada Havaalanındaki döviz bürosunda az miktarda döviz (50-100 Avro) bozdurup riyal alması genelde tavsiye olunmaktadır.

Öte yandan, İran’da dövize ilişkin düzenlemeler sıkça değiştiğinden dolayı, büyük ölçekli döviz bozdurmalarında Tahran Ticaret Müşavirliği veya Urumiye/Tebriz Ticaret Ataşeliklerimizden bilgi alınmasında fayda bulunmaktadır.

İran Merkez Bankası kur oranlarına (www.cbi.ir) bağlantısından ulaşılabilir. Merkez Bankası'nın ilan ettiği resmi kur ile serbest piyasa kurları arasında yüksek farklar bulunmaktadır. Serbest piyasa kurlarına (www.bonbast.com) bağlantısından ulaşılabilir.

İran'ın resmi para birimi "riyal" olmakla birlikte, alışveriş hesaplamasının kolay olması amacıyla halk arasında para birimi için "tümen" ifadesi kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, pazarda satılan ürün yada hizmet için talep edilen ücret/fiyat çok büyük olasılıkla "tümen"dir. Ancak, banknot paraların üstünde sadece "riyal" yazmakta, tümen ifadesi bulunmamaktadır. (1 tümen= 10 riyal)

İran'da uluslararası bankacılık sistemiyle entegre kredi kartı uygulaması bulunmadığından, yabancılar alışverişlerini nakit/peşin yapmaktadır. Öte yandan, gerçek ve tüzel kişiler tarafından İran'a üst limit olmaksızın ve önceden bildirim koşuluyla döviz ve altın getirilebilmesi serbesttir.

İran'dan karayolu ile 2.000 dolar, havayolu ile 5.000 dolar üzerinde döviz yolcu beraberinde çıkarılabilmekte, bunun dışındaki rakamlar yakalanması durumunda ise bahsekonu paraya İran yetkili idarelerince el konulmaktadır. İş adamlarımızın bu hususa dikkat etmesinde fayda bulunmaktadır. (İran'daki Yolcu Beraberi Döviz Uygulamaları hakkında detaylı bilgi notu: <https://bit.ly/3ss6RGZ>)

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Diplomatik, Hizmet, Hususi ve Umuma Mahsus Pasaport hamili Türk vatandaşları, İran'a 90 günü aşmayan seyahatlerinde vizeden muaftır. İran'a yapılan seyahatlerde yabancıların pasaportuna damga vurulmaması, bunun yerine ülkeye girişi gösterir bir kağıda giriş mührü basılması uygulamasına başlanmıştır. Girişte pasaport kontrolünde verilen bu kağıdın İran'dan ayrılıncaya kadar pasaportunuzun arasında saklanması ve kaybedilmemesi gereklidir.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

İran'da Perşembe ve Cuma günleri hafta sonu tatilidir. Büyükelçilik ve Konsolosluklarımız ise Cuma ve Cumartesi günleri hafta sonu tatili yapmaktadır.

Kamu kurumları Perşembe ve Cuma günleri, özel şirketler ve bankalar ise yalnızca Cuma günü kapalıdır. Firmaların çalışma saatleri 08.30–13.00 ve 15.00–19.00 arasındadır. Bankaların çalışma saatleri Perşembe günü 08.30–12.30 arası, diğer günler 08.30–16.00 arasındadır. Kamu kurumları ise 08.00–14.00 saatleri arasında çalışmaktadır.

İran yeni yılı 21 Mart'ta başlamaktadır. İran'da birçok tatil İslami yıla göredir. Bu durumun istisnası ise 21–24 Martta kutlanan Yeni Yıl (Nevruz)'dur. (İran resmi tatil günleri: <https://publicholidays.me/iran/>)

İran'da resmi ve dini tatillerin yoğunluğundan dolayı çalışma ziyareti planlamadan önce tatillerin mutlaka kontrol edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Nevruz Döneminde resmi tatil 4 gün olmasına rağmen yaklaşık 3 hafta fiili olarak tatil olmaktadır. 19 Mart ve 2 Nisan arasındaki bu döneme çalışma ziyareti konulmamasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Otel Rezervasyonu: ABD yaptırımları nedeniyle finansal sistemden yalıtılmış bulunan İran'da uluslararası otel rezervasyonu uygulamaları çalışmamaktadır. Bu itibarla, İran'daki otellere bağlantıyı tıklayarak ulaşım rezervasyonu yaptırabilirsiniz.

Tercüme Büroları: İran'da tercüme büroları Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenen bir sınavın ardından yetkilendirilmektedir.

Fuarlar veya iş seyahatlerinizde Tahran Ticaret Müşavirliğimiz ile Tebriz ve Urumiye Ticaret Ataşeliklerimizden de tercüman listesi temin edilmesi imkanı bulunmaktadır. (Yetkili tercümanlar için tıklayınız: <https://www.iacti.ir/en/> veya <https://bit.ly/3lwfV37>)

Yerel Saat: İran'da yaz ve kış saati uygulaması bulunmaktadır. Yaz döneminde Türkiye ile saat farkı 1,5 saat ileridir. Kış döneminde ise saat farkı 30 dakikaya inmektedir. Saatler her yıl 21 Mart'ta ileri alınmakta, 22 Eylül'de geri alınmaktadır.

ÖZETLE;

- İran ile ilgili bir çalışma grubu oluşturulmasının çok yararı olacağını değerlendiriyoruz.
- Ayrıntılı metinler Türkiye Ticaret Bakanlığı'nın internet sitesinden alınmıştır.
- Özet bir videoda da ticari olmayan hususları paylaştım. İzlemenizi öneririm. <https://www.youtube.com/watch?v=6oCeEdCF-e4&t=665s>
- İran Devleti'nin konuğu olarak MÜSiAD Üyesi arkadaşların öncülüğünde geziye katıldım. İran Devleti'ne ve ilgili arkadaşlara teşekkür ederim.
-

Halil MERT
Elektrik - Elektronik Mühendisi
Strateji ve Yönetim Uzmanı
SAVORAS AŞ.

BİZ DAHA ÖNCE ANESIAD YÖNETİMİ VE MÜSIAD'I
TEMSİLEN İRAN'DAN GELEN İŞ VE BİLİM
İNSANLARINI **SAVORAS AŞ.**'DE KONUK ETMİŞTİK.
BUNU DA EK OLARAK ARZ ETMEK İSTERİM.

